

Kärlek och kulturkonflikt

Sven-Axel Månsson

Socialhögskolan, Lunds universitet

Jag skall i denna artikel behandla olika aspekter av invandrar-
mäns möte med svensk sex- och samlevnadskultur. Studien
bygger på s k djupintervjuer med 20 män från olika kulturer
(främst sydeuropéer, latinamerikaner och araber). I fokus för
framställningen står vissa konfliktteman, som i olika hög grad
kan sägas ha präglat männens upplevelser av detta möte.

Jag har försökt tolka innebörden och konsekvenserna av
dessa konflikter med utgångspunkt från det jag fått veta om
männens sexuella fostran i den egna kulturen. Det första steget i
arbetet har med andra ord bestått i ett försök till beskrivning och
analys av de föreställningar om könsroller och sexualitet som
männen burit med sig hemifrån till det nya landet. Det
teoretiska grundantagandet som väglett mig i arbetet har varit
den tidiga socialisationens fundamentala betydelse för indi-
videns sociala och personliga identitet i vuxen ålder, och särskilt
den tidiga sexuella socialisationens betydelse för utformningen
av den vuxnes könsidentitet.

Socialisationen är emellertid ingen avslutad process. Den är
livslång och ständigt pågående i den meningen att det gäller för
individerna att upprätthålla den identitet som byggts upp.

I mitt speciella sammanhang har således frågan hela tiden
varit hur den diskontinuitet - det avbrott - som flyttningen från
en kultur till en annan innebär har påverkat männen i under-
sökningen i fråga om deras uppfattning om sig själva som män i
allmänhet och i fråga om deras uppfattning om sin sexuella
identitet i synnerhet.

För att belysa detta har jag i undersökningens andra steg

främst tagit fasta på männens konkreta erfarenheter av och reaktioner på mötet med sexuella mönster i Sverige i allmänhet och den svenska kvinnan i synnerhet.

Angreppssätt

När jag har analyserat männens berättelser har jag gjort ett strategiskt val i fråga om angreppssätt, dvs analysarbetet och textframställningen har i första hand tagit sikte på att åskådliggöra vissa gemensamma drag och kännetecknen i männens erfarenheter och reaktioner. Detta betyder att jag i liten utsträckning har ägnat mig åt att belysa de tänkbara signifikanta skillnaderna mellan olika grupper av invandrare, dvs jag har lämnat det kulturellt särpräglade åt sidan. Konsekvenserna av detta är att jag långt ifrån har kunnat göra rättvisa åt den mångfald kulturella särdrag som präglar männen i min undersökning.

Att sätta likheterna i första rummet (och därigenom försumma skillnaderna) har alltså med arbetsmetoden att göra, och innebär inte att jag för ett ögonblick föreställer mig att det går att betrakta invandrarna i Sverige som en enhetlig massa.

Metoden har vidare inneburit en viss slagsida i valet av åskådningsexempel, dvs jag har ofta valt exempel från berättelser som *på ett tydligt sätt* illustrerar konflikter i relationen mellan den svenska kvinnan och den utländske mannen. Det är alltså inte särskilt överraskande att de flesta av mina exempel (intervju-citat) har hämtats från intervjuer med män vars kulturella bakgrund avviker markant från den svenska. Detta är ett inte ovanligt tillvägagångssätt inom sociologin, nämligen att forskaren genom att studera de mest utpräglade fallen försöker komma åt de mekanismer som ligger inbäddade i de "vanliga", mindre utpräglade fallen och som kan vara svåra att upptäcka.

Likheter och skillnader

Varje kultur har sina egna mer eller mindre särpräglade mönster för sexuella värden och handlingar. Utgångspunkten för varje specifik social ordning på detta område har varit att sexualiteten har uppfattats som en otyglad och hotande naturkraft. Utmärkande för sexualkulturella föreskrifter har varit att de

handlat om inskränkningar och tabuiseringar av denna kraft. I ett historiskt perspektiv har således dessa föreskrifter och medföljande sanktioner varierat emellan kulturer.

I intervjuerna med männen i min undersökning kan man spåra olika inslag av sådana kulturbestämda kontrollmönster. Männerna från Sydeuropa, Latinamerika och arabländerna tycks ha det gemensamt att de växt upp i samhällen som på ett mer eller mindre strikt sätt har hållit könen åtskilda under den sexuella socialisationen. De nordeuropeiska männen däremot – inklusive svenska män (i medelåldern och däröver) – har erfarenheter av en ordning som riktat sina inskränkningar mot själva sexualiteten. Grundelementen i denna ordning har varit avhållsamhet och sexualfientlighet.

Trots dessa skillnader har det utmärkande gemensamma draget för båda dessa mönster varit att män och kvinnor drabbats olika. Kvinnorna har varit underkastade en strängare könsmoralisk disciplin än männen, vilket har gått hand i hand med en utbredd dubbelmoral för männen. Ett uttryck för denna dubbelmoral har varit unga pojkars påbjudna rätt att göra vissa sexuella erfarenheter så snart de uppnått köns mogen ålder. Men även mäns sexualitet har inskränkts och skuldbelagts. Bakom de kulturella olikheterna finns en utbredd samstämmighet på flera punkter i männens berättelser. Deras bakgrund har präglats av en starkt restriktiv hållning till sexualitet. Ämnet har omgivits med tystnad av de äldre och av skolan. Den viktigaste källan till kunskap har ofta varit andra pojkar, jämnåriga eller äldre. Det är alltså i en värld utan kvinnor som pojkarna har gjort sina första erfarenheter och skaffat sig sina första – och kanske mest grundläggande – föreställningar om sexualiteten, både sin egen och kvinnornas. Ofta har det kvinnliga könet hägrat i fjärran som objekt för drömmar och fantasier och som en grogrund för mytbildning.

Kanske är samstämmigheten i berättelserna ägnad att förvåna, detta att kulturskillnaderna (med olika exotiska inslag) ofta endast utgör en ridå, bakom vilken det på flera punkter går att urskilja väsentliga likheter med hänsyn till mäns tidiga (och senare) erfarenheter och upplevelser av kvinnor och sexualitet. En sådan likhet är det påtagliga draget av manlig självprövning som förknippas med den första sexuella upplevelsen och den därmed sammanhängande rädslan för att misslyckas – ett drag som genomsyrar hela den patriarkaliskt präglade sexualkulturen i alla länder. Det mest centrala är här inte den sexuella

upplevelsen i termer av ömsesidigt möte med en person av motsatt kön, utan erfarenheten får sin speciella betydelse genom att den utgör en bekräftelse på att pojken tagit steget över till manslivet och till gemenskapen med andra män, den viktigaste gemenskapen i alla patriarkaliska samhällen.

En annan sådan likhet är synen på kvinnan. En konsekvens av den manliga sexuella inläringen är att mannen utvecklar en opersonlig sexualitet, där alla kvinnor - modern undantagen - är möjliga och lovliga. Denna "generaliserade" kvinna är ett sexuell objekt, inte en individ. Hon är ett redskap som män använder för att bekräfta sin manlighet inför andra män. Det är också hon som får bära skammen för att hon utgör en reservoar för mannens sexuella längtan och behov av självbekräftelse. Hon motsvarar inte de högt ställda förväntningarna på "moderlighet" och "renhet" som förknippas med kvinnans roll i familjen. Denna kluvna kvinnobild - den aggressiva horan och den självförsakande modern - förefaller vara ett nästan universellt tema. De skillnader som vi bl a kan spåra i männens berättelser betyder bara att dess uttrycksformer kan variera med de olika kulturhistoriska villkor som gäller i olika länder.

Det kan t ex å ena sidan handla om att man från samhällets sida mer eller mindre öppet deklarerar att man har en moral för pojkar och en moral för flickor. Pojkarnas beteende förklaras och legitimeras med att deras blod är vilt och hetsigt eller att deras sexualdrift är starkare än flickors. Och att man har bordeller för att männen inte skall avledas från sina sociala, ekonomiska och religiösa plikter. Det kan å andra sidan handla om att samhället i utvecklingens, jämlikhetens och humanismens namn öppet tar avstånd från sådana påtagliga "orättvisor", att man efter en lång kamp mot "det inhumana arvet och alla grymheter i moralens namn" (Liljeström 1979:II) formulerar en officiell ideologi om jämställdhet mellan könen, som i Sverige. Det betyder inte att den senare ordningen - trots avsevärda vinster, för att tala med Rita Liljeström - i grunden skiljer sig från den förra, utan bara att "skuggan av ett historiskt mansvälde vilar tung över våra sexuella kulturmönster oavsett var vi härstammar ifrån" (Liljeström 1979:9). Trots de påtagliga dragen av likhet, oavsett vilken kulturkrets männen i undersökningen kommer från, finns det ingen anledning att bagatellisera de kulturhistoriskt betingade skillnaderna mellan olika sexualkulturella mönster och de konflikter som dessa skillnader kan skapa.

Konfliktteman

Vilka konflikter har jag då valt att belysa?

Ett centralt tema är det som kan sammanfattas i den norska sociologen Harriet Holters begreppskonstellation:

familjens kollektivistiska grundprinciper kontra principen om frivillighet i sociala relationer.

Dessa principer avspeglar två helt olika kulturhistoriskt betingade förebilder för mänskliga relationer. Den förra principen har sina rötter i ett traditionellt värdesystem som ställer familjen (i utvidgad bemärkelse) i centrum för mellanmänskliga relationer. Dess bärande element är en familjeangelägenhet i strikt bemärkelse. Släkt-, vänskaps- och grannskapsförhållanden innebär ömsesidiga förpliktelser av avgörande betydelse över länge tidsrymder, ofta hela livet igenom. Den materiella grundvalen för detta värdesystem är det traditionella jordbrukssamhället. Trots omfattande ekonomiska och sociala förändringar i respektive land återfinns starka inslag av dessa familjeideal (eller förebilder för mänskliga relationer) i det kulturarv som många invandrare bär med sig till Sverige.

Familjens kollektivistiska bas – med sina rötter i feodalismen – står i ett spänningsförhållande till den princip om frivillighet i sociala relationer som växt fram tillsammans med kapitalismen som en ekonomisk nödvändighet och som har sina rötter i liberalismen. Liberalismen betonar individens frihet i förhållande till kollektivet, vilket innebär frihet från traditionella band och förpliktelser i personliga relationer. Denna "frivillighetsprincip" i sociala relationer har sin grund i olika aspekter av den kapitalistiska ekonomin.

Principen om frivillighet i sociala relationer består främst i att den enskilde tillåts följa egna känslor och sympatier i val av partner och sociala kontakter på ett sätt som var praktiskt taget okänt i det traditionella samhället. Den personliga rörlighet och det oberoende som rättfärdigas genom denna princip blir central vid etablerandet av mellanmänskliga relationer överhuvudtaget. En latinamerikansk man som hade iakttagit "svenskarnas" strävan att slå vakt om denna princip, uttrycker sig så här:

När man kommer till Sverige ser man ett mönster av mänskliga förhållanden, där varje människa först och främst försöker slå vakt om sitt personliga oberoende. Det

finns en tendens i detta samhälle, som innebär att människorna tar avstånd från att etablera beroendeförhållanden till andra. Ta detta enkla exempel: om jag ber om en cigarett av någon, så är det vanliga här att jag betalar för cigaretten. Eller ger tillbaka den. Det har i och för sig inget att göra med snålhet, tror jag. Det har mycket mer att göra med att man inte vill vara skyldig någon något.

I vår kultur är det precis tvärtom. Det är en kultur där allt handlar om att ta, att ge och att etablera dessa band. Det är just genom dessa band man överlever. Att ge idag, för att få imorgon. Och detta har, tror jag, mycket att göra med själva familjestrukturen. Det är fortfarande den stora familjen som dominerar relationerna i Latinamerika, även om det finns tecken på upplösningsprocesser. Familjen är egentligen livets kärna. Man överlever genom kontakterna inom familjen och mellan familjen och omvärlden. Dom band som upprättas där är livsviktiga och ofta livslånga.

Chilensk man, 31 år

Männens iakttagelser berör ett – som jag uppfattar det – väsentligt tema i konfrontationen mellan två olika kulturarv: strävan efter att etablera beroendeskäp kontra strävan efter oberoende, två olika förebilder för mellanmänskliga relationer, som i djupaste mening utgör den skärningspunkt i vilken upplevelser och åsikter om viktiga aspekter av att älska, leva tillsammans och ha familj bryts mot varandra.

Mina intervjupersoners kritiska synpunkter på "svenskt" umgänges- och samlevnadsmönster tar många gånger sitt avstamp i just denna skärningspunkt. Kritikens allmänna innebörd är ofta den att mellanmänskliga relationer i Sverige präglas av känslomässig utbytbarhet och brist på ansvar för "givna" förpliktelser. Som "bevis" anför man t ex att den svenska staten direkt uppmuntrar skilsmässor. En av männen pekade med förakt på 1973 års familjelag som framhåller äktenskapets karaktär av frivillig samlevnad mellan två självständiga individer. Flera andra framhöll den svenska familjens "uppenbara oförmåga" att uppfostra sina barn och ta hand om sina gamla. Varken barn eller gamla kan känna sig säkra på sin familj, osv. Listan på exempel kan göras längre. Andemeningen är dock densamma: i Sverige saknas familjekänsla, och därav bristen på solidaritet, gemenskap och ansvar för ömsesidiga förpliktelser. Staten har tagit över, inte som ett uttryck för solidaritet, utan som ett uttryck för familjens – och individens – maktlöshet.

Jag har här medvetet frammanat en bild av motsättningen mellan familjens kollektivistiska grundprinciper och det mo-

derna industrisamhällets behandling av familjemedlemmarna som individer och icke som familjemedlemmar. Det är denna motsättning som Harriet Holter talar om i sin analys av den nordeuropeiska familjens utveckling i olika faser från feodalismen till kapitalismen. Men det är också en bild som jag menar att man med fördel kan använda för att förstå vad invandraren i *vissa fall* står inför i den tidsmässigt mycket mer komprimerade migrationsprocessen.

Mötet mellan två individer med dessa olika bakgrunder och kulturarv utgör – åtminstone potentiellt – ett helt spänningsfält av konflikthanledningar.

På samlevnadsområdet

På samlevnadsområdet får konfrontationen mellan det "gamla" och det "nya" också en annan innebörd. Det traditionsstyrda kulturarvets hörnpelare är patriarkatet. Mötet med Sverige och den svenska kvinnan blir ett möte med delvis andra förebilder på detta område. Rollfördelningen mellan könen är avgjort mera diffus och könens sociala "rörelsefärer" överlappar varandra i högre grad än på motsvarande område i den egna kulturen.

Enligt det traditionella mönstret har kvinnan sina huvudsakliga kontakter med andra kvinnor inom den sfär av samhällslivet som motsvarar hennes funktioner och ansvarsuppgifter som kvinna. Inom denna ram har hon hög status och makt som kärlekskälla, uppfostrare och ansvarig för hushållet. Utanför denna ram har hon en mycket starkt begränsad rörelsefrihet eller ingen rörelsefrihet alls.

Den svenska kvinnan är van vid relativt sett större självständighet och rörelsefrihet över hela linjen. Hon rör sig tämligen fritt i arbetslivet, där hon dagligen interagerar med såväl män som kvinnor. Hon har rörelsefrihet också på andra områden. Tillgången på preventivmedel ger henne möjlighet att själv bestämma över sin reproduktiva kapacitet. Hennes rätt till rörelsefrihet understryks dessutom av en *officiell* ideologi om jämlikhet.

Detta betyder inte att den kollektiva mansdominansen är bruten i Sverige. Svenska män övervakar och begränsar alltjämt sina kvinnors rörelsefrihet. I den bemärkelsen kvarstår det gamla mönster, rotat som det är i patriarkatets anspråk på mäns rätt att "äga" kvinnor (Liljeström 1979:11).

Men icke desto mindre är skillnaderna viktiga, därför att de uppenbarligen är tillräckliga för att skapa konflikter och svårigheter. Ett av de mest laddade områdena i fråga om kvinnors rörelsefrihet är sexualiteten. Mäns förmåga att kontrollera och dominera sexuella förhållanden till det motsatta könet är kanske det viktigaste beviset på manlighet i alla kulturer. De flesta männen i min undersökning härstammar från samhällen där kvinnornas sexuella rörelsefrihet är starkt begränsad som ett resultat av mäns kontroll över kvinnors sexuella "renhet" och fruktsamhet samt över de äktenskapliga allianserna.

Olika sätt att mötas

Men konfrontationen handlar inte bara om detta, utan också om olika sätt att mötas. I fokus för mitt intresse står här olikartade kulturspecifika signalsystem. Jag har i annat sammanhang gett flera exempel på hur de metoder och strategier för att erövra kvinnor som männen fått lära sig i hemlandet ofta rimmar dåligt med de förutsättningar som gäller i det nya landet. "Man blir en människa utan signaler", sade en av männen. Männen upptäcker att de saknar ett socialt fungerande "tolkningsschema" och att hela deras känslomässiga mönster är förankrat i andra traditioner. I mötet med den svenska kvinnan tvingas männen under långa perioder att använda andra, ofta osofistikerade och känslomässigt otillfredsställande metoder för att initiera och upprätthålla en relation med en svensk kvinna.

Till detta kommer språksvårigheterna. Halvspråkiga erövringsförsök gör ingen succé. Det tar tid innan mannen lär sig svenska så bra att han kan föra ett tillfredsställande samtal. Så länge han inte förstår språket kan det vara svårt att "avläsa" kvinnans tillgänglighet. En latinamerikansk man med intellektuell bakgrund menade att "språkförlusten" också innebar förlusten av den främsta möjligheten att dominera kvinnan:

Det där med språket är ett stort problem. För att kunna utveckla en betydelsefull relation. . . men inte bara betydelsefull, utan också dominerande. . . Någonting som är väldigt viktigt hos latinamerikanska män. . . Jag tror att latinamerikanska män har mycket svårt för att acceptera ett riktigt jämlikt förhållande med en kvinna. Olika män har olika dominansmekanismer, . . . Dom som har en intellektuell bakgrund, brukar dominera genom sitt intellekt. Så är det i Latinamerika. Så när man kommer hit

tvingas man till en omdefinition av sina dominansmekanismer. Här tvingas man att dominera i kraft av sina fysiska företräden. För det första blir man betraktad som ett objekt, som ett konstigt objekt. Och för det andra, i och med att man inte behärskar språket, kan man inte utveckla sin intellektuella dominans. Man kan inte heller få något intellektuellt utbyte. Så hela förhållandet, för mig i alla fall, är väldigt begränsande, kastrerande och otillfredsställande. Och då uppträder den känsla som jag tror är mycket, mycket spridd bland latinamerikanska män, att man längtar efter den latinamerikanska kvinnan. Detta gäller både för intellektuella och för icke intellektuella. Här uppstår också en slags mytbildning. Man längtar efter ett slags mytologiskt ideal. För i den relationen får man sin roll entydigt bekräftad och erkänd. Och man kan spela sin roll fullt ut. Man får också det känslomässiga gensvar som man förväntar sig. Men inte bara det. Hela det symboliska planet förändras.

I vår kultur brukar man t ex utveckla en stor del av dom sexuella kontakterna via vissa klart definierade symboliska handlingar: att se på någon på ett speciellt sätt, att ge och ta emot vissa responser. Det finns ett helt signalsystem som bygger på vår kultur och som inte alls fungerar här. För dom flesta går det ju till så att man börjar att använda det system som man känner till, det latinamerikanska. Antingen får man inget svar alls av den svenska kvinnan eller så får man ett svar som man inte alls hade förväntat sig. Och som inte stämmer med mitt eller vårt tolkningsschema. Så hela systemet kollapsar och *man blir en människa utan signaler*.

Att inte behärska språket är alltså mycket mer än att inte förstå ordens semantiska betydelse. Det är detsamma som att sakna ett socialt fungerande "tolkningsschema". Man upptäcker, som mannen säger, att hela ens känslomässiga mönster är förankrat i andra traditioner.

Mytbildning

Mannen talar i citatet ovan om en mytbildning som handlar om att man i sin längtan efter det man lämnat bakom sig tenderar att konstruera ett slags mytologiskt ideal, en överdriven drömbild av kvinnan i den egna kulturen, om hennes överlägsenhet i förhållande till den svenska kvinnan, osv.

Det finns också en annan slags mytbildning, nämligen den som på olika sätt kan tänkas påverka och förvränga parternas förhållande till varandra i ett *blandförhållande*. De destruktiva

effekterna av den mytbildningen drabbar uppenbarligen hårdast i början av vistelsen i det nya landet.

En del män som kommer till Sverige har en period i början då de testar den omtalade svenska sexuella friheten. Ofta handlar det om att männen bär med sig till Sverige en föreställning om den svenska kvinnans sexuella lättillgänglighet. Hur de har fått denna bild varierar.

Män som kommer till Sverige från länder med förhållandevis lång tradition av emigration kan ha fått dessa "kunskaper" av hemvändande landsmän. Låt mig citera ett stycke ur en av berättelserna i den kurdiske författaren Mahmut Baksis bok *Hasan Aga*. Berättelsen är uppdiknad, men författarens syfte är att ge en bild av hur det skulle kunna gå till när den hemvändande arbetsemigranten sprider falska föreställningar om paradiset på jorden, Sverige:

Han sa att han arbetade på en Volvofabrik. Ja, i och för sig kan man knappast säga att jag arbetar, sa han. Det är de automatiska maskinerna som gör jobbet. Jag bara sitter och tittar och vaktar. Maskinerna sköter allt.

Finns det ett Paradis på jorden, sa Hasan Aga till oss, så är det Sverige. Där är ingen rik och ingen fattig. Där har alla människor samma möjligheter och lever samma slags liv. Och ni skulle se de svenska flickorna, sa han. De är helgalna efter oss. Man får inte promenera i fred på gatorna för dem. De tänder på svarthåriga.

Han berättade också för oss om att kvinnorna betalade pengar för att få ligga med män. I Sverige är det tvärtom mot i Turkiet, sa han. Här får vi betala kvinnorna, men där betalar kvinnorna oss. Jag känner flera invandrare som lever på kvinnor. De behöver inte jobba, bara älska.

Och sedan visade Hasan Aga oss veckotidningar fyllda av nakna kvinnor. Tror ni mig inte, sa han, så kan jag bevisa det. Titta här, sa han och pekade på alla bilderna. Flickorna är helgalna, de jagar män. De går nakna på stan till och med.

Hasan Agas berättelser om de svenska kvinnorna väckte stort intresse. Särskilt de unga ogifta männen och de som inte längre var nöjda med sina fruar började tänka på Sverige. Den ekonomiska sidan började plötsligt komma i andra hand. (Baksi 1979:95-96.)

Som författaren antyder på andra ställen i sin berättelse har denna mytspridning som främsta funktion att ge den hemvändande mannen status i bybornas ögon. Bybornas omdöme måste bli att mannen gjorde rätt som utvandrade. Även om de flesta byborna inte "sväljer" den fantastiska bilden av "paradi-

set" Sverige sår den uppenbarligen ett frö som finner grogrund i ett samhälle, där sexualiteten är hårt reglerad både för kvinnor och män. Mytbildningen i berättelsen har två huvudinslag. Det ena är att sexualiteten är fullständigt fri i Sverige, dvs kvinnorna är lättillgängliga och det är bara för mannen att ta för sig. Det andra inslaget är att svenska kvinnor "tänder på svarthåriga", dvs den svenska kvinnan tänder på utlänningar. Det är med andra ord själva egenskapen att vara utlänning i förening med vissa fysiska företräden - t ex att vara svarthårig (vilket gäller för de flesta sydlänningar) - som utgör själva "inträdesbiljetten" till det sexuella paradiset.

Med i det kulturella bagaget från hemlandet finns ofta en starkt kluven kvinnobild. Denna kommer också att prägla inställningen till den svenska kvinnan. Mytbildningen om henne i hemlandet har framhävt den sexuellt lössläppta eller rentav "horaktiga" sidan av hennes karaktär. Denna bild förstärks av vissa inslag i den svenska samhällsbilden som mannen på olika sätt konfronteras med i samband med immigrationen: det öppna kommersiella utbudet av pornografi, den fria tillgången på preventivmedel och aborter, sexualundervisningen i skolan, osv. Isolerad som han ofta är i början, eller hänvisad till den egna gruppen, saknar mannen kunskap och därmed förmåga att rätt bedöma det nya landets samhällsstruktur och kulturella drag. I den egna gruppen fortsätter ofta myterna och de falska föreställningarna att florerat. Från sina landsmän får han kanske höra "vilda" historier om vidlyftiga sexuella erövringar. Det är förstas mest framgångarna som det talas om, sexuella misslyckanden ger inga pluspoäng i den manliga gemenskapen.

Han har inte någon egentlig anledning att tvivla på sanningshalten i det han hör, t ex detta att svenska kvinnor "tänder på utlänningar". Att det mycket väl kan förhålla sig så ser han ju varje dag på gatorna: svenska kvinnor som promenerar arm i arm med utländska män, sak samma på restauranger, barer eller dansställen. Det är först när han börjar göra sina egna erfarenheter som bilden blir mer komplicerad.

Flera av männens berättelser visar tydligt hur verkligheten på ett ganska brutalt sätt så att säga korrigerar myterna om den svenska kvinnans lättillgänglighet.

En kärna av sanning

Jag analyserar också den "kärna av sanning" som finns i myterna. *Vissa* mäns erfarenheter av möten med svenska kvinnor utgör med stor sannolikhet just denna kärna av sanning.

Den bild vi får av dessa mäns möten med svenska kvinnor är en annorlunda bild. Utgångspunkten är att en del utländska män har ett antal snabba, tillfälliga sexuella kontakter med svenska kvinnor, kontakter som till stor del sker inom en viss, begränsad sfär av det sociala livet. Det handlar med andra ord ofta om avskalade och anonyma fall av "uppragning" på restauranger och diskotek under kvällens eller nattens timmar. Varken männen eller kvinnorna är emellertid tillfälliga besökare i nattlivet. Istället rör det sig om män och kvinnor som kontinuerligt vistas i dessa miljöer, antingen därför att de saknar stabil förankring i andra miljöer eller därför att de finns där i kraft av sitt arbete (som servitör, diskare, städare osv), kanske ofta på grund av en kombination av båda. I en del fall handlar det uppenbarligen om människor som befinner sig i marginalen av ett sk normalt samhällsliv. Det är inte svårt att föreställa sig hur det ur detta mönster kan utkristalliseras stereotypa uppfattningar om såväl svenska kvinnor som utländska män, uppfattningar och föreställningar som så småningom kommer att överföras till och appliceras på grupperna i sin helhet. När det gäller utlänningars föreställningar om svenska kvinnor, kopplas skeendena i dessa sammanhang som jag tidigare nämnt ihop med andra "promiskuösa" tendenser i det svenska samhället, t ex den kommersiella exploateringen av kvinnan som könsobjekt men också med sådana till synes motsatta företeelser som sexualupplysningen i skolan och den fria tillgången till p-medel och aborter. Alltihop samverkar till att "göda" en mytologisk och stereotyp uppfattning om den svenska sexualmoralen i allmänhet och den svenska kvinnans sexualvanor i synnerhet.

Även i det moment av mytbildningen som rör svenska kvinnors speciella dragning till utlänningar finns en kärna av sanning. Vissa av männen redogjorde för upplevelser och erfarenheter som tyder på att de ibland betraktas och utnyttjas som sexualobjekt av vissa svenska kvinnor, dvs den primära grunden för kvinnans sexuella val av mannen är hans speciella "utlänningstecken" såsom hårfärg, sätt att röra sig samt andra mer svårdefinierbara kännetecken som är kopplade till en traditionell maskulin framtoning. Det kan inte uteslutas att förkla-

ringen till att *vissa* kvinnor väljer utländska män (här kan det ibland i det enskilda fallet förekomma en viss "fixering" vid män från ett speciellt land) står att söka i bristande självkänsla, kompensationsbehov eller i andra hittills utforskade psyko-sexuella behov hos kvinnan.

Med all säkerhet är denna förklaring *otillräcklig* för att förstå de flesta andra kvinnors dragning till utländska män. Det krävs förmodligen andra förklaringar som på ett mer nyanserat sätt tar hänsyn till de ofta komplexa motiv som ligger bakom valet av partner i varje enskilt fall. Mitt material – som ju främst speglar invandarmännen – tillåter för övrigt inte någon fördjupad diskussion på denna punkt.

Instrumentella behov

Att vissa invandarmän väljer att inleda sådana förbindelser kan åtminstone ibland ha sin upprinnelse i vissa *instrumentella behov*, antingen i samband med att de på detta sätt söker säkra en familjeanknytning i hopp om att få stanna i Sverige, eller i samband med besvärliga sociala eller personliga problem, varigenom männen utnyttjar denna sin speciella ställning till att manipulera kvinnan i syfte att uppnå olika fördelar som på ett eller annat sätt underlättar för honom att överleva i Sverige. Det bör framhållas att när det gäller männen i min undersökning var det endast i något enstaka fall som jag kunde se tecken på detta senare mönster.

En grekisk psykolog berättade för mig hur vissa utländska män tenderar att utveckla detta utnyttjande till någonting som närmast kan karaktäriseras som en livsstil. De överdriver sina "utlänningsskännetecken", de visar upp och gör ett nummer av sitt utlänningsskap i syfte att erövra svenska flickor.

Vad är det då för stereotyp den svenska kvinnan reagerar på? Den grekiske psykologen: "En man med en traditionell kvinnosyn, auktoritär i varierande grad, samtidigt uppvaktande, känslös och svartsjuk". Denna stereotyp ikläds vissa yttre kännetecken och karaktärsdrag, som på ett entydigt och eftertryckligt sätt framhäver den manliga sexuella kraften. Den grekiske psykologen igen: "Det är män som är låsta i sina roller som män, riktiga karikatyrer av sig själva. . . med randig kostym, vit skjorta, lång lillfingernagel, guldkedjor, högklackade skor. . . Det är nästan en uniform. Precis som det finns uniformer för andra

yrkesgrupper, så finns det invandrarkarlar i uniform... Det finns svenska kvinnor som tycker detta är tilltalande".

Den greklandsfödde författaren Teodor Kallifatides gestaltar en sådan "stereotyp" i sin självbiografiska debutroman på svenska, *Utlänningar*.

Kostas uppträdde med en ny arrogans. Gick klädd i fina nya kläder och det syntes att han förfogade över mycket pengar. Det kunde inte vara hans lön...

Ett par gånger såg jag honom diskutera ganska livligt med några andra utlänningar som alla var klädda på samma nyrika sätt. Även ring hade han köpt som han bar på vänstra lillfingret så det syntes tydligt var gång han petade sig i nästan eller öronen. Det var en njutning att se honom dricka, hur han spände lillfingret i vädret och ringen glänste. När han var hemma talade han nästan enbart om flickor. Varken han eller den enbente hade några högre tankar om den svenska frigjordheten men detta hindrade dem inte från att dra full nytta av den. Den nya friheten hade blivit för mycket för dem. Här kunde man ligga med en gift kvinna och maken satt bredvid och applåderade som Kostas uttryckte saken. Hans egna moraliska principer och normer gällde inte längre. Utan dem var Kostas böjd att hamna i cynism gentemot det nya samhället som han varken kunde eller ville förstå. Det nya samhället gjorde det inte lättare för honom heller. Han kunde inte säkert formulera vad han kände men han visste att han inte var önskvärd. Då var det naturligt att ställa sig bredvid det nya livet, ta sina chanser, tjäna pengar och sedan en vacker dag sticka härifrån. (Kallifatides 1975:114)

Författarens porträtt av Kostas är i grunden en bild av en ensam och förvirrad människa, fångad i sin egen stereotyp. Förmodligen är många av de män som oupphörligt bemödar sig om att framhäva sin sexualitet inför kvinnor ensamma män. Det är män hos vilka det förmodligen finns en stark längtan efter att verkligen älska en kvinna, men som på grund av den störda emotionella struktur som fördomar och rasism byggt upp, är oförmögna att älska någon kvinna överhuvudtaget. Det är männens upplevelser av att vara förskjutna från samhället som inför dem själva rättfärdigar utnyttjandet av kvinnan, vilket möjliggörs genom hennes lättillgänglighet. Detta understryker i sin tur ytterligare det förakt de känner för henne som kvinna ur majoritetsbefolkningen. Men genom deras makt över henne följer de för sig själva den egna maktlösheten i samhället.

En av männen i undersökningen hade erfarenheter av ett liv som påminner om det mönster Kallifatides beskriver. När jag

träffade honom saknade han egen bostad. Han bodde för tillfället hos en äldre kvinna. Tillvaron hos henne betraktade han som en tillfällig vilopaus från det "jävla skitliv" han levde och som gick ut på att hålla sig flytande genom att "sälja sig" till olika kvinnor. "Skitlivet" hade pågått under en längre tid sedan han blivit frisläppt från ett fängelsestraff.

- Var är det vi befinner oss, vem är det som bor här?

- Det är min flickvän. . . kan man säga. Hon är den enda som har förstått mina problem och försökt hjälpa mig, så att jag inte skall drunkna.

- Hur träffade du henne?

- Jag träffade henne genom en kompis fru. Det är hennes mamma. . . och hon är ganska engagerad och försöker hjälpa mig, så att jag inte sjunker ännu djupare. Under tiden jag satt inne fick jag en massa tusen i restskatt, sedan har jag en massa andra skulder. Min ekonomi är totalt i botten. . . Dessutom skall jag betala underhåll för mina barn.

Ända tills jag fick komma hit var jag ute varenda kväll och sov hos olika tjejer. . . olika tjejer varenda natt. . . tills jag fick komma hit. Jag hade ingen bostad. Jag försökte skaffa jobb efter fängelset, men det gick inte. Alla visste ju allting om mig. Jag satt djupt nere i skiten . . .

- Var någonstans träffade du den här kvinnan?

- Hemma hos min kompis, på middag. Hon var där. Det är ju mamman till hans fru. Hon var där. . . och tyckte väl att jag var intressant. Och så blev det så. Jag hade ju inte mycket annat för mig. Det enda jag brukade göra var att springa på restauranger och diskotek och ragga brudar, så att jag skulle kunna fixa lite mat och husrum, något paket cigaretter. . . Ett jävla skitliv. . . Jag levde helt enkelt på att knulla med tjejer. Och jag började känna mig som en hora. Jag utnyttjade dom, dom utnyttjade mig. . . Men det var det enda sätt jag kunde överleva på.

Det gällde ju också att få ihop pengar, så att jag kunde komma in på krogen. . . en hundring eller så. Skitlivet krävde ju också pengar. Det var en ond cirkel.

Men så kom jag hit. Hon tyckte att jag skulle bo här. . . så det här har blivit min fasta adress, åtminstone just nu. Det finns inga garantier. Kanske får tanten för sig i morgon: Hördudu, nu tycker jag att du kan packa dina grejer och sticka. Vad gör jag då? Vart tar jag då vägen? Så för att gardera mig. . . du vet, jag har upplevt så mycket i den här "branschen" . . . så har jag skaffat mig ett rum i ett bostads-hotell. Det kostar åttahundra i månaden, det är dyrt, och jag har inte sovit där en enda natt. Men jag måste ha det därför att jag orkar inte med fler obehagliga överraskningar.

Alltihop känns jävligt förnedrande, men jag måste stå ut.

Jag tycker i alla fall att den svåraste tiden är förbi. För första gången på fyra år fick jag en chans häromdagen att skicka några hundralappar till mina ungar. . . Och jag har fortfarande inte tappat mitt mål. . . att avsluta mina studier, så att jag kan bli någonting här i livet.

Mannen har lång erfarenhet av "branschen", dvs som "professionell" kvinnojägare/förförare. Men nu är de gyllene åren förbi. Bilden av framgångarna har bleknat: kvar finns bara en trött och trasig existens som försöker sopa ihop resterna av gårdagslivet och på osäker grund ställa siktet mot ett bättre liv. Ibland, under samtalets gång, försjunker mannen i nostalgi över det förflutna, för mer än tio år sedan, då livet hade flyt och då kvinnorna var mer "tända" på utländska män. Men den tiden är förbi, för alla, menar han. I dag är det svårare: "Svenska tjejer har tröttnat på utländska killar. Det är inte lika spännande som det var förr. . . överhuvudtaget så har det blivit hårdare i samhället. . . eller så är det bara jag som blivit äldre".

Reaktionsmönster och anpassningsstrategier

Jag tänker avsluta framställningen med några funderingar kring hur männen reagerar på de konflikter de möter på sex- och samlevnadsområdet. Man kan grovt sett urskilja ett par olika mönster, som vart och ett speglar olika förhållningssätt eller - om man så vill - anpassningsstrategier.

Det chauvinistiska mönstret

Det första mönstret, som jag kallar det chauvinistiska mönstret, är grundat på en stark besvikelse över utgången av samlevnadsförhållandet med en svensk kvinna. Reaktionsbildningen på detta innebär en markant låsning vid de traditionella kulturella förebilderna från hemlandet. Detta innebär bl a en stark betoning av de traditionella familjeidealerna. "Ett samhälle som inte grundas på familjen är ett olyckligt samhälle", sade en av männen. "Det finns inga psykofarmaka som kan bota en sådan sjukdom." Denna inställning ackompanjeras ofta av nedsättande generella omdömen om svenska kvinnor i allmänhet och deras sexualmoral i synnerhet. Svenska kvinnor är inte "avsedda" att ingå äktenskap med, därtill är de alltför opålitliga. Däremot kan man ha tillfälliga sexuella relationer med dem.

Det är vidare varje mans solidariska skyldighet att varna sina söner och landsmän för att gå i samma "fälla" som de själva gjort.

Min beskrivning av detta reaktionsmönster är en medveten renodling av de drag som ingår i dess mest arketypiska variant. I praktiken är det förmodligen ganska få invandrarmän som exponerar en så pass "oförsonlig" hållning. De flesta är mer nyanserade. Här spelar sannolikt tidsfaktorn stor roll; ju närmare den aktuella händelsen (som utlöst reaktionen), desto högre grad av "oförsonlighet" i förhållningssättet.

Detta reaktionsmönster kan också beskrivas i termer av att den personligt upplevda konflikten omdefinieras till en gruppkonflikt - i det här fallet en konflikt mellan två kulturer. De fientliga tendenserna gentemot den dominerande gruppen, det kulturmönster som kvinnan företräder, tar över. Mannen ger med andra ord vad den amerikanske sociologen Stonequist (1937) skulle kalla en "nationalistisk" förklaring till konflikten, vilket innebär att invididen mer än någonsin identifierar sig med sin "tidigare" grupp och på ett "nationalistiskt" sätt håller fast vid denna.

Den starka reaktion som den nationalistiska lösningen är ett uttryck för utgör ofta slutprodukten av en längre process, som föregåtts av mer eller mindre ambitiösa assimileringsträvanden, dvs strävanden att låta sig införlivas i och bli accepterad av majoritetsgruppen. I detta fall handlar det om att männen upplevde att de "verkligen" hade försökt att anpassa sig till det som de uppfattade vara svenska förhållanden och svenska normer på samlevnadens område.

I praktiken kunde detta t ex betyda att männen upplevde sig ha brutit med den egna kulturens traditionella föreställningar om mannens roll i samlevnaden och familjelivet, föreställningar som säger att mannen har den högsta auktoriteten och att kvinnan är underordnad honom. Istället hade de försökt leva efter ett annat, mer demokratiskt mönster med jämlik arbetsfördelning och delat ansvar för barnen. Männen upplevde emellertid att detta hade varit en dålig lösning, speciellt när förhållandet hade råkat i kris. "En familj kan inte ha mer än en 'kapten'", sade en grekisk man.

I de flesta fall är detta förhållningssätt emellertid inte något "permanent" tillstånd. Det finns som sagt tecken i materialet som tyder på att åtminstone en del män efter en kortare eller längre tid överger denna "oförsonliga" hållning till förmån för

ett mer nyanserat synsätt, som ett led i en mer realitetsanpassad överlevnadsstrategi. Detta sker emellertid inte villkorslöst utan har självfallet att göra med mannens hela livssituation som invandrare. En sådan förändring förutsätter naturligtvis också att isoleringen i den egna gruppen bryts och att idealiseringen och mytologiseringen av det gamla kulturarvet upphör att vara styrande för inställningen till de kulturmönster som råder i mottagarlandet.

Det marginella mönstret

Det är bl a medvetenheten om behovet av en sådan förändring som utgör ett starkt och känslomässigt konfliktladdat inslag i den hållning som jag kallar det marginella reaktionsmönstret, det andra mest tydligt urskiljbara mönstret bland intervju-personerna. Detta mönster grundar sig på en i grunden ambivalent hållning till upplevda svårigheter och misslyckanden. I ena stunden uppfattar mannen det kulturmönster kvinnan företräder som negativt, samtidigt som han tenderar att i fantasin idealisera det egna kulturarvet. I nästa stund kan upplevelsen vara den motsatta. Det är detta som är marginalkonfliktens innebörd i vårt fall, dvs upplevelsen av att befinna sig mitt emellan två olika kulturmönster på sex- och samlevnadsområdet.

Männen gav uttryck för denna ambivalenta hållning på olika sätt. En del befann sig i ett mer eller mindre konstant tillstånd av förvirring och osäkerhet. Till förvirringen bidrog också tvetydigheten och oklarheten i de budskap som förmedlades av den svenska omgivningen. Det var inte så "enkelt" att man hade att anpassa sig till ett entydigt svenskt mönster på sexualitetens och samlevnadens område, ty ett sådant fanns inte. Den verklighet man mötte var full av oklarheter och ambivalenser.

Detta framgår bl a av följande samtal med en iransk man. I hans bakgrund finns det traditionella iranska mönstret, där en man skall vara försörjare, ha makt och status samt en stark och entydig sexuell identitet. Mot denna bakgrund känner mannen sig stundtals osäker och svag i sin "nya" roll som man, i vilken han försöker leva efter ett annat - och som han själv upplever det - mer demokratiskt mönster, med jämlik arbetsfördelning mellan makarna, delat ansvar för barnen samt med respekt för hustruns rätt till personlig och intellektuell utveckling. I vissa stunder kan han känna att han har förlorat någonting. Hans

förhållande till kvinnor har förändrats. Det har "avsexualiserats", och det skrämmer honom. Samtidigt får han en del positiva känslor, när han reflekterar över det nya som inträffat.

I min kultur är det viktigt att ha en entydig och stark manlig sexuell identitet, och i det perspektivet känner jag mig på något sätt väldigt svag här i Sverige.

- Hur då?

- När jag t ex går ut på stan med mina iranska och turkiska vänner, får jag en känsla av klivenhet. . . därför att dom upplever saker och ting helt annorlunda än jag. Någonstans är dom starkare och någonstans är jag starkare. Dom är starkare i den traditionella meningen, alltså dom är så oerhört chauvinistiska. Dom betonar väldigt mycket sin virila hållning, förstår du?

- Du har alltså tagit avstånd från den hållningen?

- Ja, det har jag.

- Medvetet?

- Ja, medvetet. Jag tycker mig ha upptäckt en annan slags manlighet, och jag har upplevt en frihet i att kunna ta avstånd från det där gamla. Jag tänker ofta att den där chauvinistiska hållningen egentligen var väldigt kränkande för min identitet som man. Det var en väldigt ofri och begränsande hållning. Idag kan jag göra saker som tidigare hade varit omöjliga och jag finner en viss njutning i det. Samtidigt kan det vara väldigt svårt ibland.

- Hur då?

- Ja, t ex detta att när vi kom hem hit idag, du och jag, så kunde jag inte erbjuda dig en ordentlig måltid. Min fru var inte hemma. Jag fick ställa mig vid diskbänken och ta hand om barnen. Jag kunde inte koncentrera mig på att ta hand om dig. Det kändes väldigt frustrerande. Och jag tror att många iranska män känner likadant. . . t ex när frun skall på kurs hit och dit, att man måste ställa upp på hennes villkor. Det är väldigt känsligt ibland.

Någonstans tycker jag att jag har förlorat någonting. Samtidigt finns det mycket gott i denna förändring. En positiv sak är att jag har fått ett mer avspänt förhållande till kvinnor, ett inslag av kamratlighet som jag inte kunde känna tidigare. Idag kan jag sitta och prata med en kvinna utan att tänka på det sexuella. Det är någonting jag njuter av, faktiskt. . . att ha kvinnliga *vänner*. Men bakom detta sitter dom gamla grejorna kvar. Man vill testa sin manlighet. Det är en oerhört fin känsla att liksom bara kunna ta en tjej och gå, förstår du? Men jag tror alltså att jag är inne i en anpassningsprocess, att jag försöker anpassa mig till ett nytt livsmönster. Samtidigt har jag svårt att få klarhet i vad detta är. Är det ett *svenskt* mönster? Ibland tror jag att det är det, fast ibland blir jag mycket tveksam. En del svenskar lever så här, andra gör det inte. Det har jag själv sett.

Han vet inte riktigt vad det är han håller på att anpassa sig till. Är det ett svenskt livsmönster? Både ja och nej. Hans svenska granne, som han berättar om längre fram i samtalet, har ett sätt att förhålla sig till sin hustru som har stora likheter med det traditionella mönster han känner igen från den egna kulturbakgrunden. "Och han representerar ju svenskheten, han också."

I jämförelse med sina politiskt medvetna landsmän känner han sig också annorlunda. De tycker inte att "könsrollsfrågan står på dagordningen, för dom är klassfrågan viktigast".

Den stora frågan för mannen är förmodligen inte *om* utan *hur* han skall anpassa sig till sin nya roll. Visserligen skulle det ibland kännas skönt "att få leva lyckligt omedveten om alltihop, att få gå tillbaka till det gamla". Men förändringen känns ändå på något sätt definitiv. Den ambivalens han känner uttrycker han mot slutet av samtalet med följande ord: "Politiskt och rationellt är behovet av en förändring bekräftat och riktigt, men emotionellt hänger det inte ihop".

En del andra män jag talade med uttryckte en medveten strävan att överbrygga den upplevda ambivalensen. På ett intellektuellt plan hade de redan "valt sida". De strävade efter att lämna det gamla mönstret bakom sig och tillgodogöra sig det som de såg som positivt i det nya. Samtidigt upplevde de – precis som den iranske mannen – att de på ett känslomässigt plan hade svårt att "frigöra" sig från vissa grundläggande mönster i den egna kulturbakgrunden.

Några av männen beskrev det som pågick inom dem som en kamp mellan rationella och emotionella krafter. Man insåg med andra ord själv på ett intellektuellt plan hur starkt präglad man var av vissa grundläggande mönster i den egna kulturen, mönster som man insåg vikten av att bearbeta eller rentav göra upp med för att bättre kunna överleva under de nya och annorlunda villkor som man ställdes inför i Sverige. Å andra sidan insåg man sina "känslomässiga begränsningar", särskilt i konfliktsituationer då motsättningarna mellan olika förebilder ställdes på sin spets. Då hade man, som en latinamerikansk man uttryckte det, "svårt att avlasta sig de förtryckande aspekterna av det gamla arvet". Samme man beskrev sig själv och många av sina landsmän som "manschauvinister i kris", dvs man upplevde att man befann sig i ett konfliktladdat tillstånd av förändring, där de "gamla" mansidealen inte hade någon bärkraft, samtidigt som man inte i egentlig mening hade förmågan att tillägna sig nya förebilder.

Samtidigt som marginalsymtomen alltså kan försätta individen i svåra kristillstånd, kan deras uppträdande också innebära att individen är på väg mot en konstruktiv förändring av sin livssituation. Hur utfallet blir beror på så mycket. Är man ung och stark, som en chilensk man uttryckte det, och inte så rotad i det gamla, har man kanske lättare för att överbrygga konflikten och sätta en ny startpunkt för sitt liv. Men frågan är om inte de livsvillkor som individen möter i det nya samhället är minst lika viktiga för utgången som immigranternas personliga förutsättningar och biografiska omständigheter. Vi måste alltså fråga oss: hur ser de livsvillkor ut som delas av de flesta människor i det nya samhället? Utan att gå in i detalj kan man säga att det samhälle invandrarna kommer till är ett samhälle som präglas av *rotlöshet* och *snabba förändringar*, inte minst på familjens, könsrollernas och sexualitetens område. Värdbefolkningen förefaller inte själv särskilt klar över, eller i vissa avseenden ens förtrogen med, de nya mönster för mellanmänskliga relationer som håller på att växa fram. Stor osäkerhet råder, vilket självfallet ökar invandrarnas osäkerhet i en situation, där de själva har förlorat rötterna.

Det finns en officiell ideologi om jämlikhet mellan könen, samtidigt står det klart att männen i allt väsentligt fortfarande har kontrollen över både arbetet och ekonomin. Och även om mycket av det sociala livet kretsar kring eller är anpassat till familjen, företer familjen som samhällsinstitution starka tecken på upplösning; individernas självständighet i förhållande till familjen betonas och uppmuntras, rollfördelningen mellan man och kvinna är flytande och oklar, osv. Sexualmoralen är också diffus, gammalt och nytt flyter ihop. Olika förebilder står mot varandra. Å ena sidan bedriver staten obligatorisk sexualundervisning för barn och ungdomar, med utgångspunkt i saklighet och med målsättningen att verka för en jämställd sexualsyn mellan män och kvinnor. Å andra sidan förekommer ett omfattande utbud av kommersiell sexualitet som exploaterar en ojämlig sexualsyn och framställer kvinnan som renodlat sexualobjekt, osv.

Vad vi här har beskrivit är två slags ambivalens som korsar varandra i invandrarnas möte med det nya landet, *dels* individens egen upplevelse av att stå mitt emellan två mönster, det egna (det gamla) som han är på väg ifrån och det nya som han drivs mot eller vill tillhöra, *dels* det svenska samhällets motsägelsefulla budskap i olika avseenden.

Avslutande kommentar

Jag har här till sist diskuterat männens olika reaktioner på konflikter i blandförhållanden. Det har handlat om mönster eller typreaktioner. Verkligheten i det individuella fallet är dock ofta långt mer komplicerad än vad dessa mönster anger. Det föreligger inte heller några vattentäta skott mellan de olika typerna. En person kan genomleva flera av dessa under sin vistelsetid i det nya landet.

Jag har också bara mycket ytligt berört den viktiga frågan om vad det är som bestämmer olika reaktioner, dvs varför tenderar vissa personer att visa upp ett mönster och andra ett annat. Här kan man tänka sig en rad faktorer som inverkar i olika hög grad: ålder, kulturavstånd, utbildnings- och klasskillnader, vistelse-längd samt mottagandet i det nya landet. Analysen har i det tidigare främst tagit fasta på kulturskillnadernas betydelse. Tendenserna i detta sista avsnitt är dock att män från olika länder, som i kulturellt avseende ligger ungefär lika långt från Sverige, reagerar helt olika på skillnaderna. Jag tycker mig istället kunna urskilja olika "medvetenhetsnivåer" hos männen, dvs olika grader av medvetenhet om de svårigheter och begränsningar som kulturskillnader kan skapa. I materialet finns i detta avseende en stark spännvidd – oavsett kulturskillnader – mellan å ena sidan män med en "oförsonlig" chauvinistisk hållning och å andra sidan män som på ett medvetet plan – trots att motsägelsefulla krafter härjar inom dem – strävar efter en integrering, en sammansmältning av det gamla och det nya. Sannolikt kan man i en del fall härleda dessa skillnader i männens medvetenhetsnivå till skillnader i t ex klass- och/eller utbildningsbakgrund. Denna hypotes finner visst stöd i materialet. Detta är emellertid för litet för att tillåta en närmare analys av denna och andra hypoteser om ovannämnda bakgrunds-faktorerens betydelse. En sådan analys – om den utförs i framtiden – skall kunna ge en mer precis kunskapsbild.

En annan sak som bör framhållas har att göra med min inriktning på männens *problem*. Jag har i den här studien varit angelägen om att lyfta fram problem och konflikter i männens möte med svenska kvinnor och svensk sexualkultur. Detta är den viktigaste orsaken till att det berikande och utvecklingsbara, som också har funnits, relativt sällan kommer fram i berättelserna. Materialet visar emellertid tydligt att olika män har olika förutsättningar och – om man så vill – olika förmåga att

handskas med de problem som de möter. Detta innebär att den "problemfyllda" bilden kan nyanseras. Möjligen skulle man kunna tala om att såväl "riskkategorier" som "resursstarka kategorier" av invandarmän kan särskiljas, vilket borde kunna utgöra en väsentlig utgångspunkt för vidare forskning och för ett fortsatt upplysningsarbete bland invandrarna.

Dessutom bör det till sist framhållas att invandarmännens problematik på väsentliga punkter är densamma som för infödda män. Svenska män "lider" också av identitets- och marginalitetsproblem på könsrollernas och sexualitetens område, t ex när det gäller att förhålla sig till kvinnornas inträde på arbetsmarknaden, delade inflytelsesfärer i och utanför hemmet, den sexuella jämställdheten osv. På denna punkt är min studie om invandarmännen också en studie om män i allmänhet i vårt samhälle.

Referenser

- Baksi, M. *Hasan Aga* Stockholm: Rabén & Sjögren 1979
 Kallifatides, T. *Utlänningar* Stockholm: Aldus 1975
 Liljeström, R. "Skuggan av historiens mansvälde vilar tungt över sexualiteten" i *Invandrare och minoriteter* 1979:5-6
 Månsson, S-A *Kärlek och kulturkonflikt* Stockholm: Prisma och Socialstyrelsen 1984
 Stonequist, E. V. *The Marginal Man. A Study in Personality and Culture Conflict* New York: Charles Scribner's Sons 1937

